

TARTALOM

Bevezetés	7
I. Elméleti rész	11
1 A szövegértés alapvető kérdései.....	13
1.1 Az írott és hallott szöveg megértése.....	13
1.2 A szövegértés fogalmának definíciói	14
2 Olvasási szintek	19
2.1 Az értő – szószerinti – olvasás tanítása.....	19
2.2 Az interpretáló – értelmező – olvasás tanítása	22
2.3 A kritikai (bíráló) olvasás tanítása	28
2.4 A kreatív (alkotó) olvasás tanítása	29
3 A szövegtípusok általános jellemzői	31
3.1 Az olvasás alapfunkciói – és ezek összefüggései a szövegtípusokkal .	31
3.2 A szövegtípusok eltérései formai elrendezésük alapján.....	32
3.3 A szövegtípusok közötti különbségek.....	33
4 A különböző szövegtípusok megértésének sajátosságai.....	35
4.1 Az élményszerző szöveg megértése	35
4.2 A tudáskínáló szövegek megértése	37
4.3 Az informáló típusú szövegek megértése.....	38
5 A szövegértést akadályozó tényezők.....	41
6 Az értő olvasás fejlesztését elősegítő tanulási technikák.....	47
6.1 Jóslás és a korábbi ismeretek aktivizálása.....	47
6.2 Szakaszos olvasás.....	48
6.3 Támogató szavak listájának alkalmazása	48
6.4 Mese- vagy történettáblázat	48
6.5 Aláhúzás	48
6.6 Fürtábra	49
6.7 Gondolat- és fogalomtérkép	49
6.8 Kérdezzük a szereplőt!	50
6.9 Folyamatábra.....	51
6.10 Halmazábra (Venn-diagram).....	51

6.11	Idézetkártya	52
6.12	3T-táblázat – tudtam, tudom, tudni szeretném	52
6.13	„Képes monológ”	53
6.14	Jelölés	53
6.15	Konstruktív vita	54
6.16	Összekevert sorrend.....	55
6.17	Kockázás.....	55
6.18	Ötsoros.....	55
6.19	Mi történt közben?.....	56
6.20	Mi lenne, ha...?	56
6.21	Belső hangok	56
6.22	Reflektorfényben/ Villamosság/ Forró szék	56
6.23	Ötujjas elbeszélés	57
6.24	Irodalmi körök	57
6.25	Irányított képalkotás	58
II.	Gyakorlati rész.....	59
1	Az olvasásértést fejlesztő program koncepciója – intervenciós program.	61
1.1	A szöveggel való munka.....	61
1.2	A kognitív és a metakognitív gondolkodási műveletek fejlesztése	62
1.3	Az anyanyelvi értő olvasást fejlesztő (intervenciós) program.....	63
1.4	A programban használt szövegtípusok	63
1.5	A program alkalmazása	64
1.6	Az értő olvasást fejlesztő (intervenciós) program kognitív műveletei .	65
	Óravázlatok.....	67
	1. Figyelem és koncentráció fejlesztése.....	68
	2. Figyelem, koncentráció és memóriafolyamatok fejlesztése	81
	3. Szövegészlelés, kognitív strukturálás fejlesztése.....	95
	4. Szövegészlelés fejlesztése, nyelvi eszközök tudatosítása.....	109
	5. Inferenciális gondolkodás fejlesztése	125
	6. Az inferenciális gondolkodás fejlesztése.....	132
	7. Divergens gondolkodás és kreativitás fejlesztése, a kétértelműség toleranciája.....	142

8. A divergens gondolkodás és az értelmezés stimulálása	153
9. Interpretáció és kritikai gondolkodás fejlesztése.....	166
10. Kritikus gondolkodás, intuíció, értékelés és reflexió fejlesztése.....	174
Hivatkozások	189
Ajánlott szakirodalom	195

*könyv jeleiből nem lesznek fogalmok, vagyis a könyv néma.
(Umberto Eco)*

Az elmúlt években elméleti és gyakorlati szinten is kimondottan fontos szerepet kapott tantervünkben a szövegértés fejlesztése. Ez nagyban köszönhető a PISA és PIRLS nemzetközi felméréseknek is, amelyek rendszeres ciklusokban mérik fel világviszonylatban a diákok szövegértési képességeit. Ennek alapján évről évre számot adunk a kutatás hívja fel a figyelmet a szövegértési teljesítmények alacsonyára. A PISA és PIRLS (MINEDU, PISA, MINEDU, PIRLS) eredmények rendszeres megfigyelései azt mutatják, hogy a szövegértési képességei nem kielégítőek. A PISA eredmények szerint a magyarországi diákok 30%-a nem rendelkezik alapvető szövegértési képességekkel sem, ezáltal veszélyeztetett a társadalmi beilleszkedésük, érvényesülésük (Gergely 2020a: 13).

A felmérések rámutatnak arra, hogy a közoktatásban alapvetően át kell gondolni az olvasástanítástól, szülői gondolkodásmódot. Az iskolai olvasástanítások egyik nem elcsúszó célja, hogy a gyermek elsajátítsa a mechanikus olvasás alapjait, hanem hogy az olvasási képességet felhasználva új ismeretek szerzésére képes legyen. Ez pedig csak akkor lehetséges, ha a gyermek megérti, amit olvas. Az írás-olvasásnak sajátos szerepe van a tanulásban, hiszen az minden további tanulás és ismeretszerzés előfeltétele. Kellő szövegértési képesség nélkül nem lehet elsajátítani semmilyen tudományterületben, az alapiskolai oktatásban nem lehet továbbfejlődni semmilyen tankönyvi szöveget sem. A kijelentés, mely szerint „ma az iskolások tanulnak”, ma aktuálisabb, mint ezeltűt hánnikor, mivel a világ gyors változásait manapság az iskola nem képes követni. Ezért kimondottan fontos, hogy a diákok képesek legyenek értelmezni és befogadni a hétköznapi eseményeket, amelyekkel az élet mindennapi szituációiban találkoznak. Rengeteg grafikus, verbális, különböző szövegfórmák által reprezentált információt kell megérteni hatékonyan feldolgozni (Csapó–Csépe 2012: 8–16), miközben a gyors és nagyarányú változások által az olvasás funkciói megváltoztak.